

GULDGÅSEN udgives af Lokalhistorisk Forening for Vordingborg sponsoreret af Vordingborg Bank.

Tryk Steen Olsen, Mern.

Ansvarshavende redaktør: Povl Erik Thomsen, 20 64 73 93, povlerik@hotmail.com

B

Lokalhistorisk Forening for Vordingborg

Foreningen har til formål at vække og nære interesse for egnens historie, og at støtte indsamling og registrering af lokalhistorisk materiale.

Guldgåsen udkommer fire gange om året. Bladet udsendes til medlemmer og fremlægges på biblioteker og lignende steder.

Bestyrelse:

Preben E. Jensen (formand)	55370362
Niels P. Christensen (kass.)	55375825
Viggo Zuschlag (sekr.)	55371428
Grethe Langesøe Wich	55374120
Povl Erik Thomsen (red.)	20647393
Knud Jensen (suppl.)	55370669
Ib Hartmann (suppl.)	55372278

Foreningens adresse:

Lokalhistorisk Forening for Vordingborg, Ingemannsvej 9, 4760 Vordingborg
prebenejensen@oncable.dk

Vordingborg Lokalhistoriske Arkiv

Lokalarkivet og arkivleder: Else Gade Gyldenkærne 55 36 38 17

Mailadresse: lokalarkivet@vordingborg.dk

Lokalarkivet har til huse i Kulturarkaden på Sydhavnen i Vordingborg.

Åbningstider: Tirsdag 10 – 16 ellers efter aftale med arkivaren.

I arkivets læserum og lokalsamling er der åbent i bibliotekets almindelige åbningstid.

Guldgåsen

Nr. 1, 23. årg.

Februar 2011

Lokalhistorisk Forening for Vordingborg

VORDINGBORG VORTHUGDBURGH ORTHUNGA URBS

WORTHYNGUM OPPIDUM WORTHINGABURG WORTHUNGABURG ORTHINGABURG VORDINGBORG

Borgen ved bredden

Af PET

Vordingborg er en meget gammel by. Her var færgeoverfart til Falster og videre mod syd, allerede før Valdemar den Store (1157-82) lod det første borganlæg bygge.

Navnet Vordingborg betyder egentlig "Borgen ved bredden".

Saxo Grammaticus (ca. 1150-1220) kalder byen *Orthunga urbs* eller *Worthyngum oppidum*. Både urbs og oppidum er latin og betyder by eller bosættelse. I 1222 skriver Saxo imidlertid *Worthingaburg*, og her ser vi for første gang noget, der minder om vor bys nuværende navn.

I kong Valdemar Sejrs Jordebog, et håndskrift med optegnelser over kongens indtægter stammende fra årene 1230-1240, kaldes byen et sted *Worthingaburg*, et andet sted *Orthingeburg*, og navnet kommer helt sikkert fra halvøen Oringe, som i Jordebogen kaldes Worthing eller Worthyng. Ordet worth betyder på gl. dansk bred (som i *strandbred*).

Vordingborg ér altså "Borgen ved bredden".

I baggrunden ses halvøen Oringe, som har givet byen sit navn

- Udskiftning af kirkens varmeanlæg, nedlægning af gulvvarme og op-sætning af radiatorer.
- Forbedring af lyd og lys

Renoveringen foregår i samarbejde med Nationalmuseet.

Hele renoveringen kommer til at koste 11 mio. kr.

Renoveringen kræver, at kirken lukkes i en længere periode, og det har været en udfordring for menighedsrådet at finde egnede steder at afholde gudstjenester og kirkelige handlinger. Dette er blevet løst ved at bruge det nyrenoverede kapel på gamle kirkegård, et stort lokale på Brænderigården, et lokale i Medborgerhuset samt ved at låne omegnskirkerne.

Alt dette har selvfølgelig krævet en del tålmodighed af brugerne af Vordingborg Kirke, og derfor glæder vi os til at kunne genåbne kirken med en festgudstjeneste 17. april 2011, hvor den flotte "nye" kirke kan ses.

Lokalarkivet udstiller historien om Masnedsund

Af Else Gade Gyldenkærne

I marts måned viser Vordingborg Lokalhistoriske Arkiv en udstilling om Masnedsund i Kulturarkadens forhal.

Det, der i dag er en tætbebygget bydel i Vordingborg, var oprindeligt kun et færgested og nogle få huse i åbent land. Masnedsund var udelukkende navnet på farvandet mellem Sjælland og Masnedø.

Startskuddet til byudviklingen kom i 1870, da jernbanen fra København/Roskilde blev videreført til Sydsjælland. Den nye endestation blev opført i Masnedsund, og omkring den voksede den nye by frem. Under byggeriet af Storstrømsbroen myldrede Masnedsund af liv på grund af de mange broarbejdere. Men da broen åbnede i 1937, forsvandt tilflytterne, stationen blev nedlagt, og Masnedsund måtte gå andre veje.

Med beliggenheden ved havnen var området velegnet til industri, ikke mindst inden for fødevarerbranchen. Andelssvineslagteriet kom til allerede i 1889, og efter stationens nedlæggelse kom firmaer som Kanold karameller, Buko ost og Mayo pikant.

Meget af industrien er forsvundet igen. I dag satses der i Masnedsund på 'det gode liv' med kultur, luksusboliger og lystbådehavn.

Udstillingen præsenterer Masnedsunds udvikling i ord og billeder. En afdeling vil blive viet til Masnedsundboernes egne historier om den bydel, der er en del af Vordingborg og alligevel helt sin egen.

Vor Frue kirkes renovering 2010-2011

Istandsættelsen omfatter hele kirken:

- Kalkning af vægge og hvælv
- Restaurering af kalkmalerier
- Istandsættelse af vinduer
- Restaurering af historisk inventar (korgitter, prædikestol, epitafier)
- Rensning og restaurering af orglet.

-----klip her-----

Navn:-----

Adresse:-----

tilmelder herved nyt medlem

Navn:-----

Adresse:-----

(Sendes til foreningens kasserer, Niels P. Christensen, Peter Linds Vej 13,
4760 Vordingborg - senest 20 november 2011).

I et testamente til Vordingborg Kloster fra 1261 kaldes byen *Vorthugdburgh* – jo, kært barn har mange navne.

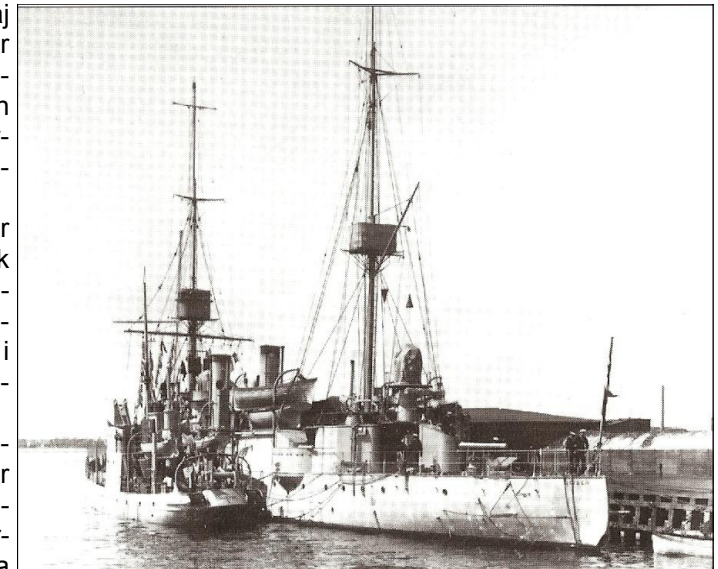
For en ordens skyld skal det lige nævnes, at navnet Ore ikke - som man kunne tro - har noget med Oringe at gøre. Ore betyder noget helt andet, nemlig udmark, et øde område.

(Kilder: Salmonsens Leksikon og Nudansk Ordbog).

En tragisk ulykke

Fra Verner Jensens bog "Toppede brosten"

Den 26. maj 1923 var Vordingborgs navn på forsiderne i alle landets aviser. Årsagen var en tragisk ulykke under en flådeøvelse i Smålandsfarvandet. På krydseren Geyser eksploderede en fosforbombe, da den skulle demonstre-

Krydseren Geyser i Masnedsund havn

res for en gruppe sagkyndige, og en række besætningsmedlemmer blev ilde tilredt, da flydende fosfor ramte dem.

Et af dem, kaptajnløjtnant Rützau, døde 14 dage senere efter svære lidelser. En anden blev totalt blind.

Adskillige af de overlevende var indlagt på Vordingborg Sygehus i måneder og nogle få næsten et år. Andre blev sendt til specialister i England, hvor man gennem plastiske operationer i nogen grad fik reddet deres vansirede ansigter.

Ulykken medførte, at såvel kong Christian X som kronprins Frederik, den senere Frederik IX, aflagde sygebesøg i Vordingborg. Adskillige af de forulykkede var officerskammerater med kronprinsen, der selv var kommandant på et af flådens skibe, som deltog i den samlede øvelse.

Ulykken blev en ildprøve for det kun seks år gamle sygehus. Overlæge L.B. Lundstein og hans nærmeste medarbejder, oversygeplejersken, den navnkundige søster Sara, opholdt sig i de første døgn næsten konstant på sygehuset, hvortil der også blev tilkaldt specialister fra andre sygehuse.

Både overlæge Lundstein og søster Sara modtog senere hædersbevisninger for deres indsats.

Overlæge L.B. Lundstein
1877-1973

Geyser var en let krydser

Renovering af Vordingborg Kirke.

Af Anne Stenbæk, medlem af menighedsrådet

I starten af juli 2010 gik arbejdet med renovering af Vordingborg Kirke i gang. Kirken er lukket, og alt inventar fjernet.

Håndværkerne rykkede ind i vores kirke med kæmpe stilladser mv. Kirken har oplevet flere udbygninger og renoveringer siden 1432, hvortil kirken menes at kunne tilbageføres, men denne renovering er meget omfattende og gennemgribende

I menighedsrådet blev de første planer for renoveringen fremlagt i oktober 2005, så det har været en lang proces at nå frem til det renoveringsprojekt, som nu er i fuld gang.

HJÆLP

med at skaffe nye medlemmer til
LOKALHISTORISK FORENING for VORDINGBORG
Medlemstallet falder

Skal vi bare lade dette ske?

Kan vi gøre noget for at ændre dette?

Kender du nogen med interesse for lokalhistorien?

Du kunne jo f.eks. fortælle interesserede venner og bekendte om vores arrangementer, besøg, foredragsaftener og om **Guldgåsen**, som man som medlem får tilsendt 4 gange om året. Samt om hvor billigt det er at være medlem - 100 kr. årligt

Kan du skaffe et nyt medlem – eller flere - i løbet af 2011, deltager du i lodtrækningen om
3 flasker god rødvin

Lodtrækningen finder sted i december 2011, og resultatet bekendtgøres i bladets decembrnummer
(Se bagsiden)

Prins Jørgens Garde blev således et levende minde om den onde tid og navnlig en påskønnelse af befrielsen fra det tyske åg.

Midt på højborgen rejstes i 1670'erne Prins Jørgens barokpalæ. Prinsen forlod Danmark i 1683 efter sit ægteskab med dronning Anne af England og Skotland, og derefter stod slottet tomt

Forskelligt

Hjælp til slægtsforskning

Af Grethe Langesøe Wich

Interessen for at kende sin oprindelse er voksende i disse tider. Hvem var mine forfædre, og hvor i verden har jeg mine rødder? Den slags spørgsmål optager flere og flere mennesker.

På forsøgsbasis vil der fra marts måned være en månedlig "åbent-husaften" i lokalarkivet i kulturarkaden, Vordingborg.

Første aften bliver tirsdag d. 8. marts kl. 17.00-19.00, hvor Grethe Langesøe Wich vil hjælpe dig til rette med at finde dine aner!

Dominikanerklosteret i Vorthugdburgh

Redigeret af PET

Jacob Brøgger Daugaard var biskop i Ribe og levede 1796 - 1867. Da det danske Videnskabernes Selskab i 1823 udsatte en guldmedalje for en dansk klosterhistorie, besvarede Daugaard prisopgaven og vandt medaljen. I 1830 udgav han sit arbejde noget ændret under titlen: "Om de danske klostre i Middelalderen".

Han skriver bl.a.: "Vordingborg har haft et dominikaner eller sortebrødre kloster, stiftet 1253. Det betænkes i et testamente af 1261 med 10 mark penge, og i testamentet kaldes munkene Prædikebrødre i Vorthugdburgh. Mere ved man ikke derom, ikke engang, hvor det har ligget.

At Vordingborg også har haft et Helligåndshospital eller kloster, kan formodes deraf, at der omtales Helliggeistes Kirke."

(J.B. Daugaard: "Om de danske klostre i Middelalderen", side 207).

"Vordingborg var i den tidlige middelalder udgangspunkt for korstog mod de ukristne vendere, men hvor kristne var de i grunden selv på borgen og i den spirende middelalderby? At måle det nøjagtigt vil være utopi, men en indikator ses i antallet af forskellige religiøse huse, og dem kom der flere af i løbet af middelalderen. Det ældste, må vi formode, var Skt. Andreas Kirke indenfor borgens mure, dernæst kom måske, måske ikke, et dominikanerkloster til byen. Om dette ved man kun, at det er stiftet i 1253 og omtales i et testamente fra 1261, måske blot som en lille udløber af et større kloster.

Rygtet vil vide, at det er i Kirkeskoven, at bygningsresterne skal findes, men til dato er de aldrig fundet. Kirkens huse var dengang eneste forsorg for syge, svage og dårligt stillede, og i Danmarks mange Skt. Jørgensgårde tog man sig særligt af de spedalske. Spedalskhed var en fæl sygdom, der let fik døden til følge, men som udgangspunkt blev man placeret i en Jørgensgård på livstid. I middelalderens Vordingborg lå denne udenfor byen, hvor kasernen ligger i dag. I 1400-tallet blev Vor Frue Kirke bygget, og derudover kendes byens Helligåndshospital via et testamente og rester af bygninger placeret ved jernbanelinjen syd for Algade."

(Danmarks Borgcenters hjemmeside).

Prædikebrødre forklarer Guds Ord for menigheden, mens Dominiks hunde (*Domini canes?*) beskytter fårene fra ulve og ræve. Detalje fra vægmaleriet *'The Church militant and triumphant'* på den højre væg i Det Spanske Kapel i dominikanerkirken Santa Maria Novella i Firenze. Fresko af fr. Andrea da Firenze OP, ca. 1365-67.

Om dominikanerne

Fra 1221 til midten af 1400-tallet blev der anlagt dominikanske klostre i 16 af Danmarks største byer (også i Vordingborg, red. anm.). Hvert af disse klosterkonventer skulle officielt mindst tælle 12 brødre, men de få konkrete indtryk, vi har af konventernes størrelse i Nordeuropa, tyder på, at i hvert tilfælde de store klostre ofte var oppe på 20-40 tilknyttede brødre ad gangen.

Eftersom langt fra alle middelalderens mennesker kunne forventes at møde op i prædikebrødrenes klosterkirker eller ved brødrenes gæsteoptrædener i de sekulære sognekirker, så bestod en væsentlig del af det dominikanske prædikantliv af også at opsøge folket dér, hvor folket var, hvilket ( ) kunne være i byens travle gader og på markedspladser samt ved havne, slotte, byporte, møller, landsbyforter, kildemarkeder, færgesteder, broer, osv.

(Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen: "Prædikebrødrenes samfundsrolle i middelalderens Danmark").

nyordning af hæren fik en prins af det kongelige hus til æreschef, blev Prins Jørgen i 1676 æreschef for Feltherrens Regiment, der ved denne lejlighed tog navneforandring til Prins Jørgens Regiment.

To gange Prins Jørgen til hest og et portræt af prinsen

Prins Jørgen knyttede yderligere i 1683 nære bånd mellem Danmark og England ved at gifte sig med den engelske prinsesse og senere dronning, Anne. Som en slags bryllupsgave komponerede den engelske komponist Henry Purcell: Prins Jørgens March.

Dette inspirerede Vordingborgs erhvervschef, Per Jahn, til meget kort tid efter krigsafslutningen at foreslå, at man i Vordingborg oprettede en drengegarde af samme navn.

Som mål satte man sig, at garden skulle være en tro kopi af Prins Jørgens Regiment, og i samarbejde med Tøjhusmuseet blev der syet uniformer, som er nøjagtige kopier af de originale.

Prins Jørgens Garde marcherer gennem byen

Nye rekrutter til Prins Jørgens Garde instrueres af deres første leder, major Sven Knudsen

Prins Jørgens Garde

Fra Verner Jensens bog "Toppede brosten"

Under hele krigen lyttede den danske befolkning til de danske nyhedsudsendelser fra BBC i London. Hver udsendelse indledtes med de første toner fra Beethovens Skæbnesyfoni: dum, dum, dum, dum – dum, dum, dum, dum.

Men herefter kom den specielt danske kendingsmelodi: Fanfaren fra Prins Jørgens March.

Prins Jørgen havde tilknytning til både Vordingborg og England. Han var søn af Frederik III og bror til Christian V. I 1670 arvede han Vordingborg Amt og Slot, og da hver af landets fem regimente ved en

På billedet ses munken Dominicus, der i 1215 stiftede Dominikanerordenen, en religiøs tiggermunkeorden, der kaldte sig Herrens hunde. De stiftede altså også kloster i Vordingborg. Det var ikke mindst denne orden også kaldet sortebrødrene, der var ansvarlig for inkquisitionens rædsler.

Soldatergrave på Vordingborg Ny Kirkegård

Fra Verner Jensens bog "Toppede brosten"

Den sidste måned før krigens afslutning (2. Verdenskrig, red. anm.) kom en helt anden slags tyskere til Vordingborg, end dem man hidtil havde kendt.

Det var sårede soldater direkte fra Østfronten, bragt til København

med skib og i banevogne til Vordingborg.

Den 24. april fik ledelsen af Oringe Sindssygehospital ordre til at rømme hospitalet for at give plads til de sårede. På hospitalet befandt der sig på dette tidspunkt 845 psykisk syge patienter og et personale på omkring 400.

Det var ingen let opgave at flytte alle disse mennesker, men det var en ordre fra værnemagten, og det lykkedes inden den fastsatte tidsfrist at rømme hospitalet.

De mildeste tilfælde blev hjemsendt. Omkring 200 sendtes til Sct. Hans

Tysk soldatergrave på Vordingborg Ny Kirkegård.

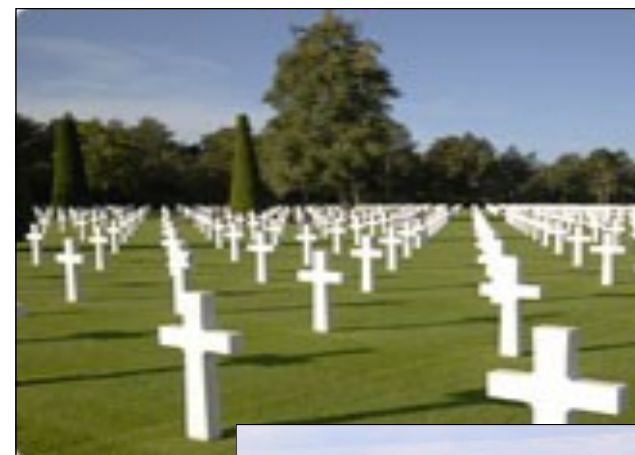
Hospital i Roskilde, et lignende antal til Saksøbing, og de øvrige fordeltes på andre institutioner i Østdanmark.

Og så kom de sårede. Et uhyggeligt syn. Mange sparsomt forbundet med aviser, liggende på halmknipper i åbne togvogne. Værnemagten rekvirerede vognmænd fra by og opland til at køre de stakkels mennesker fra stationen til Oringe. Nogle var der ikke engang plads til inde i bygningen, så de måtte ligge i telte eller under åben himmel på plænerne omkring hospitalet. Helt ovre på Nordhavnen kunne man høre deres

klagende råb, når smerterne, blandt andet på grund af medicinmangel, for mange blev ganske uudholdelige.

Samtidig ankrede fire lazaretskibe op i Sydhavnen. I alt opholdt et par tusinde sårede og lazaretfolk sig i de kommende uger og måneder på hospitalet og på de fire skibe. Senere blev også Vordingborg Kaserne taget i brug til lazaret, og på et tidspunkt taltes omkring 5000 sårede og sanitetsfolk i byen. Det svarede til hver anden indbygger.

Dødeligheden blandt de sårede var uhyggelig. Man regnede med, at der gennemsnitligt døde 40 om dagen

Andre steder i Europa findes enorme soldatergravpladser.

Øverst grave i Normandiet og nederst Champ de Bataille i Verdun.